

ВІДГУК

опонента **БУЛАТОВОЇ Олени Валеріївни**

доктора економічних наук, професора, професор кафедри міжнародних фінансів
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
на кваліфікаційну роботу **У Ці** на тему
«Економічна нерівність КНР як імператив формування соціальної стратифікації
населення», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 292
«Міжнародні економічні відносини»

Актуальність теми кваліфікаційної роботи

Проблематика взаємозв'язку між економічною нерівністю та процесами соціальної стратифікації в Китайській Народній Республіці набуває дедалі більшої наукової уваги в контексті глибоких структурних перетворень, що відбуваються в цій країні. Радикальні зміни економічної моделі Китаю, що розпочалися наприкінці 1970-х років і продовжуються донині, супроводжуються формуванням принципово нових форм соціальної диференціації, які потребують ретельного наукового вивчення.

Сучасний стан економічної диспропорційності в КНР характеризується показниками, що викликають занепокоєння міжнародної спільноти. Індекс Джині для Китаю демонструє рівень нерівності, який перевищує пороговий рівень соціальної безпеки та створює ризики для довгострокової стабільності країни. Ця ситуація вимагає детального вивчення механізмів, через які економічна асиметрія трансформується в соціальну стратифікацію, особливо з огляду на унікальність китайської моделі розвитку.

Наукова новизна дослідження обумовлена специфічним характером китайського суспільного устрою, де елементи ринкової економіки інтегруються з соціалістичними принципами в рамках централізованої політичної системи. Такий гібридний підхід породжує нетипові моделі соціального розшарування, які не мають аналогів серед традиційних капіталістичних чи соціалістичних систем. Вивчення цих процесів має значення не лише для розуміння китайських реалій, але й для аналізу можливих траєкторій розвитку інших країн з перехідною економікою.

Дослідження має особливе значення в міжнародному аспекті через впливову роль Китаю в глобальній економічній архітектурі. Соціальні процеси, що відбуваються в цій наддержаві, мають потенціал впливати на міжнародні економічні відносини та формування моделей світового розвитку. Попри це, наукова література демонструє фрагментарність підходів до аналізу зазначеної проблематики. Переважна більшість досліджень концентрується на парціальних аспектах, не забезпечуючи комплексного розуміння системних закономірностей взаємодії економічної нерівності та соціальної стратифікації.

Відтак, наукова проблема, обрана для дослідження, відображає нагальні потреби сучасної економічної та соціологічної науки у формуванні концептуального апарату для аналізу складних трансформаційних процесів у глобалізованому світі. Теоретична та прикладна цінність такого дослідження полягає у можливості створення науково обґрунтованих підходів до розуміння динаміки суспільних змін в умовах економічних реформ та системної модернізації.

Як результат, варто зауважити, що кваліфікаційна робота У Ці, метою якої є вирішення важливого наукового завдання, що полягає у вивченні впливу економічної нерівності в КНР на формування та трансформацію соціальної стратифікації, визначення її структурних механізмів та наслідків для соціальної стабільності, а також розробці стратегічних рекомендацій, спрямованих на зменшення нерівності та сприяння інклюзивному соціально-економічному розвитку, є актуальним науковим дослідженням.

Подана до захисту дисертація є складовою наукових досліджень Західноукраїнського національного університету, зокрема: фундаментального наукового дослідження на тему «Концепція відновлення та зеленої реконструкції України» (номер державної реєстрації 0124U000003); реалізації міжнародного проекту (Erasmus+ Jean Monnet Module) на тему «Європейська інклюзивна циркулярна економіка: пост-воєнний та пост-пандемічний модуль для України» (реєстраційний номер 101085640); госпдоговірного наукового дослідження на тему «Формування екологічного бренду компанії на зовнішніх ринках» (Договір № МЕВ-37-2024 від 25.04.2024).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Кваліфікаційна робота має логічну структуру, містить чітко визначену мету, завдання та методологічно обґрунтовані підходи до шляхів їх реалізації. Усі висновки та рекомендації дослідження щодо економічної нерівності КНР як імперативу формування соціальної стратифікації є належним чином обґрунтовані та мають практичне спрямування.

В дисертації використано низку загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема: метод теоретичного узагальнення (для систематизації концептуальних підходів до економічної нерівності), історичний метод (для відстеження еволюції соціального розвитку), метод діалектичного пізнання (для вивчення взаємозв'язків із соціальною стратифікацією), метод аналогій та порівняльного аналізу (для аналізу динаміки соціально-економічного розвитку КНР), методи індукції та дедукції (для формулювання пропозицій щодо коригування політичних рішень), методи аналізу, синтезу та обробки даних (для оцінки статусу та ролі в стратифікації), регресійний аналіз (для встановлення зв'язку між річними темпами зростання ВВП Китаю та індексом Джині), метод кластерного аналізу (для надання порівняльної візуальної інтерпретації нерівності з використанням двох загальноприйнятих показників: індексу Джині та частки доходу 10% найбагатших верств населення), метод моніторингу (для аналізу ризиків та викликів), а також метод візуалізації даних (для графічного представлення ключових положень та результатів дослідження).

Основні теоретичні та прикладні положення дисертації У Ці отримали схвальну оцінку на українських та міжнародних конференціях та були опубліковані в українських та міжнародних наукових виданнях.

Таким чином, усе викладене вище дає змогу дійти позитивного висновку щодо наукового рівня, достовірності поданого матеріалу, теоретичного обґрунтування та аргументації винесених на захист положень, практичного значення висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації У Ці.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи

Кваліфікаційна робота написана діловою англійською мовою, містить анотації українською та англійською мовами, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки.

У першому розділі «Теоретичні основи економічної нерівності та соціальної стратифікації в КНР» здобувачем проведено всебічний аналіз концептуальних засад та методологічних підходів до дослідження економічної нерівності, що дозволило систематизувати еволюцію наукових теорій у цій галузі (с. 29-47). Дослідження виявило багатовимірність економічної нерівності, яка проявляється через доходи, майнові та регіональні диспропорції. Встановлено, що ефективність державної політики щодо подолання нерівності значною мірою залежить від інституційної спроможності та економічного контексту, особливо в умовах глобалізаційних процесів та технологічних трансформацій. Обґрунтовано, що економічна нерівність чинить безпосередній вплив на соціальну мобільність, механізми розподілу ресурсів та загальну суспільну стабільність.

У роботі систематизовано типологію економічної нерівності та теоретичні концепції її пояснення, зокрема показано, що класичні, марксистські та неокласичні теоретичні школи розглядають нерівність як фундаментальний чинник соціальної диференціації. Це дозволило визначити пріоритетні напрями реформування, включаючи трансформацію податкової системи, розширення доступу до освітніх послуг та вдосконалення механізмів соціального захисту. Доведено, що в країнах, що розвиваються, інституційні перешкоди та історичні чинники створюють суттєві бар'єри для зменшення нерівності.

Окремо проаналізовано вплив гендерних та етнічних бар'єрів на формування соціальної стратифікації (с. 55-63). Здійснено критичний аналіз теоретичних моделей зменшення нерівності, включаючи теорію людського капіталу (яка визначає освітні інвестиції як ключовий фактор соціальної мобільності), інституційний підхід (що обґрунтовує необхідність структурних реформ для забезпечення рівних можливостей) та концепцію Пікетті (згідно з якою нерівність зростає, коли дохідність капіталу перевищує темпи економічного зростання).

У процесі дослідження детально розглянуто індикатори вимірювання нерівності, такі як коефіцієнт Джині та крива Лоренца, а також проаналізовано еволюцію нерівності у соціалістичних та постсоціалістичних суспільствах. Встановлено, що в КНР нерівність зросла внаслідок ринкових реформ, проте політика «спільного процвітання» спрямована на її пом'якшення. Комплексно досліджено інституційні та структурні детермінанти нерівності в КНР,

включаючи розриви між містом та селом, регіональні дисбаланси та роль системи хукоу у формуванні соціальної стратифікації.

У другому розділі «Аналітична оцінка економічної нерівності та соціальної стратифікації в КНР» здобувачем здійснено емпіричний аналіз динаміки та структури доходової і майнової нерівності в КНР, включаючи дослідження тенденцій розподілу доходів, політики перерозподілу та показників соціальної стратифікації (с. 83-117). Встановлено, що зростання середнього класу відбувається повільними темпами через прискорену урбанізацію, яка супроводжується поглибленням соціальних розривів. Дослідження показало, що управління нерівністю в КНР здійснюється в рамках стратегії «спільного процвітання», що сприяє зниженню коефіцієнта Джині. Водночас регіональні диспропорції залишаються значними, що потребує коригування державної політики.

Доведено, що сучасна політика КНР набула більш інклюзивного характеру, що проявляється у розширенні освітніх програм та системи соціального захисту. Подальший аналіз засвідчив, що останні державні втручання спрямовані на мінімізацію ризиків, пов'язаних з урбанізацією, стимулювання соціальної мобільності та протидію соціальній поляризації.

Дослідження дозволило зробити висновок, що незважаючи на декларовані цілі зменшення нерівності, базові структурні дисбаланси в КНР зберігаються, особливо на регіональному рівні. Виокремлено основні виклики, з якими стикаються представники нижчих соціальних страт, особливо в постковідний період (с. 100-117). Виявлено, що маргіналізовані групи населення продовжують відчувати значні перешкоди у доступі до якісної освіти та стабільної зайнятості. Встановлено, що хоча показники соціальної мобільності покращилися, міжгенераційна нерівність залишається стійкою проблемою.

У третьому розділі «Стратегічні пропозиції щодо зменшення економічної нерівності та пом'якшення соціальної стратифікації в КНР» здобувачем розроблено комплекс заходів для зменшення нерівності в КНР (с. 120-165). Встановлено, що реалізація освітніх ініціатив ефективно сприяє вирішенню проблем нерівності серед нижчих соціальних страт, особливо жінок. Підкреслено, що інклюзивна політика, зокрема реформування системи хукоу, може суттєво зменшити соціальні розриви. Запропоновано стратегії адаптивного коригування політики, включаючи регіонально диференційоване оподаткування та інтеграцію цифрової економіки як інструменту підвищення соціальної мобільності.

Досліджено механізми сталого фінансування, включаючи зелені ініціативи, які виявилися критично важливими для відповідності глобальним стандартам сталого розвитку (с. 135-150). Обґрунтовано, що доступність ресурсів є визначальним фактором соціальної мобільності. Результати дослідження підкреслюють необхідність координованих зусиль для формування інклюзивної економічної екосистеми та визначають ключові компоненти стійких стратегій розвитку.

Розроблено комплексну концептуальну модель зменшення нерівності в КНР, яка інтегрує стратегії підтримки, скорочення розривів та створення нових можливостей через механізми прямого субсидування (освіта, мобільність, цифрова трансформація) та розширення доступу через систему гарантій (с. 117-

132). Обґрунтовано, що зниження інституційних бар'єрів через структурні реформи є необхідною умовою забезпечення соціальної мобільності та досягнення сталого економічного розвитку. Напрацьовано механізм інклюзивного економічного розвитку КНР, що ґрунтується на поєднанні соціальних, податкових та інституційних інструментів (с. 132-147) та представлено дорожню карту стратегічних реформ зі зменшення соціальної та економічної стратифікації в КНР (с. 147-160).

Сукупність наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у кваліфікаційній роботі, та їх практичне значення дають змогу зробити висновок про завершеність, цілісність і структурованість дисертації У Ці.

Оцінка наукової новизни положень і отриманих результатів кваліфікаційної роботи

До результатів, що одержали обґрунтування у кваліфікаційній роботі, мають теоретичне та практичне значення, та визначають наукову новизну дисертації варто віднести такі:

- вперше запропоновано концептуальну модель перерозподілу доходів, інклюзивного зростання та регіонального балансу для КНР; яка перерозподіляє доходи за допомогою вертикальних інструментів та горизонтальних трансфертів; забезпечує інклюзивне зростання через доступ до зайнятості, людського капіталу, інклюзивної інфраструктури, підтримку підприємництва, інновацій та зеленої економіки; забезпечує регіональний баланс через механізми фіскального вирівнювання, програми регіонального розвитку, інфраструктуру зв'язку, розвиток місцевого потенціалу та місцеві інтервенції; та забезпечує збільшення місцевих доходів та доступ до послуг, зменшення нерівності (місто-село; регіональна), посилення фіскальної спроможності та легітимності, а також стійку, справедливую динаміку зростання;

- удосконалено механізм інклюзивного економічного розвитку в КНР, який включає інструменти для зміцнення систем соціального захисту та цільові програми соціального забезпечення, що в поєднанні з інструментами для підвищення прогресивності податкової системи відкривають шляхи для розширення доступу до якісної освіти та професійної підготовки та зосереджені на інституційній реформі системи Хукоу для зменшення розриву між містом і сільською місцевістю та розширення участі вразливих груп в економічній діяльності;

- удосконалено дорожню карту стратегічних реформ для зменшення стратифікації в китайському суспільстві, яка охоплює короткострокові, середньострокові та довгострокові політичні пріоритети з метою координації регіональної політики та міжпровінційного вирівнювання ресурсів, що включає цифрову трансформацію та розумне управління для покращення надання послуг, містить систему моніторингу та оцінки ініціатив проти нерівності, спрямовану на міжнародну співпрацю та адаптацію передового досвіду у сфері зменшення нерівності;

- удосконалено методику оцінки державної політики та інституційних відповідей на економічну нерівність; проведено кластерний аналіз економічної нерівності в різних країнах, використовуючи такі показники, як співвідношення

податків до ВВП, структура доходів та соціальні витрати, що позиціонує Китай серед країн з помірною нерівністю поряд із США, Мексикою та Туреччиною; проведено регресійний аналіз зростання ВВП за індексом Джині, який виявив помірну негативну кореляцію, згідно з якою вище зростання має тенденцію до зменшення нерівності, але не вирішально; проведено порівняльний аналіз кризових заходів та впливу нерівності, підкреслено, що самого лише зростання недостатньо для забезпечення справедливості, натомість проактивні перерозподільні заходи є важливими для досягнення інклюзивного розвитку та подолання довгострокових структурних диспропорцій; встановлено, що КНР значною мірою покладається на оподаткування на основі споживання, насамперед ПДВ, та значні внески на соціальне забезпечення, які фінансують масштабну інфраструктуру та цільові соціальні програми, але ця система менш перерозподільна, ніж моделі держави загального добробуту в розвинених економіках;

– набули подальшого розвитку дослідження динаміки та структури нерівності доходів і багатства в КНР, зокрема перетворення Китаю з аграрної економіки на глобальний промисловий та технологічний центр у поєднанні зі стійкими відмінностями між регіонами, міськими та сільськими районами, професіями, рівнем освіти та статтю; оцінено програми скорочення бідності та їх вплив на нерівність у КНР, включаючи стратегію «Go West», програму New Socialist Chelsea та порядок денний «Common Prosperity», спрямовані на пом'якшення соціально-економічних дисбалансів;

– набули подальшого розвитку дослідження емпіричних показників та тенденцій соціальної стратифікації китайського суспільства; простежено еволюцію соціальної структури від політично визначених категорій у маоїстському Китаї до економічно обґрунтованих страт після реформ Ден Сяопіна; встановлено соціально-економічні характеристики та тенденції, зокрема доступ до освіти, медичних послуг та житла для соціальних страт у КНР; доведено, що китайське суспільство характеризується елітами, зростаючим середнім класом та вразливими нижчими групами, такими як мігранти та працівники неформального сектору; та встановлено, що середній клас став рушійною силою зростання, зумовленого споживанням, але залишається дуже залежним від майнового багатства та схильним до коливань ринку;

– набули подальшого розвитку концептуальні та методологічні підходи до вивчення економічної нерівності, зокрема типологія економічної нерівності, включаючи нерівність у доходах, багатстві, можливостях, регіональну, глобальну, міжпоколіннєву, гендерну та соціально-групову нерівність; аналіз ключових економічних теорій, що пояснюють походження та збереження нерівності; дослідження показників та індексів для вимірювання нерівності як основних інструментів для емпіричних досліджень;

– набули подальшого розвитку теоретичні підходи до соціальної стратифікації в контексті економічної нерівності; встановлено причинно-наслідкові механізми, що пов'язують економічну нерівність та стратифікацію: доступ до освіти, сегментація ринку праці, просторова сегрегація, політична влада, культурне відтворення та нерівність у сфері охорони здоров'я; досліджено

соціальну мобільність та бар'єри для висхідного руху в стратифікованих суспільствах, спричинені структурними та культурними факторами;

– набули подальшого розвитку інституційні та структурні детермінанти нерівності в КНР; оцінено роль глобалізації та реконфігурації китайської стратифікації, зокрема вплив глобалізації та технологічних змін на економічний динамізм та поглиблення стратифікації через створення нових форм виключення; описано регіональні диспропорції та урядову політику «збалансованого розвитку» в КНР, зокрема проаналізовано нерівність за кількома вимірами – секторальним, регіональним та соціально-демографічним.

Значення результатів виконаного дослідження для науки і практики

Теоретичне значення кваліфікаційної роботи полягає у вирішенні наукової проблеми та розробці пропозицій щодо реалізації фіскальної політики в умовах глобальної економічної кризи.

Практичне значення результатів дисертації У Ці полягає в тому, що основні теоретичні положення дослідження ключових напрямів трансформації нерівності та коригування політики в КНР можуть бути використані в практичній діяльності урядових органів та в подальших наукових розробках.

Представлені результати дослідження, доведені до рівня практичних напрацювань та рекомендацій, підтверджені довідкою про впровадження, наданою логістичною компанією Yumen Shunte Logistics Co., Ltd. (Довідка JIU № 22 від 08.05.2025 р.) та рекламною агенцією Gansu ZOSE Culture Advertising Media Co., Ltd. (Довідка JIU № 24 від 09.05.2025 р.).

Повнота висвітлення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях, зарахованих за темою дисертації

Основні положення кваліфікаційної роботи, що мають наукову новизну змістовно та аргументовано розкрито в опублікованих працях. За основними результатами дисертації було опубліковано 8 наукових праць, зокрема: 3 статті – в наукових фахових виданнях України; 1 стаття – в іноземному науковому періодичному виданні; та 4 публікації опубліковані в інших виданнях апробаційного характеру за матеріалами конференцій. Кількість та обсяг друкованих праць дають авторові право для публічного захисту дисертації.

Оцінка структури кваліфікаційної роботи, мови і стилю викладення матеріалу

Зміст кваліфікаційної роботи відповідає визначенням меті і завданням дослідження, розкриває тему роботи, свідчить про її цілісність та завершеність. Кваліфікаційна робота написана англійською мовою з дотриманням усіх вимог до її наукового стилю.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Наукові результати кваліфікаційної роботи отримано автором особисто. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано тільки

ті ідеї і положення, які отримані автором особисто. Порухень академічної доброчесності у кваліфікаційній роботі У Ці не виявлено. Дисертація містить посилання на відповідні джерела інформації, надана достовірна інформація про використані методи та результати проведеного дослідження, дотримані норми законодавства про авторське право та суміжні права. А це відповідно дозволяє зробити висновок про дотримання автором кваліфікаційної роботи вимог і правил академічної доброчесності. Кваліфікаційна робота пройшла успішну перевірку на наявність текстових запозичень за допомогою інтернет-сервісу StrikePlagiarism.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Кваліфікаційна робота У Ці виконана на достатньо високому науковому рівні, проте є деякі зауваження, що мають дискусійний характер:

- в дисертації представлена типологія економічної нерівності, що охоплює різні виміри, зокрема: дохідний, майновий, регіональний, глобальний, міжпоколіннями та гендерно-соціальний, проте в дослідженні недостатньо обґрунтовано критерії класифікації, що може призводити до категоріального заміщення. Цей недолік знижує аналітичну точність багатовимірного феномену, оскільки межі між вимірами (наприклад, регіональною та глобальною нерівністю) залишаються обмежено окресленими. В результаті рамкова структура може підтримувати їх подальші емпіричні застосування в неповній мірі;

- в дослідженні добре артикульовані причинно-наслідкові механізми, що пов'язують економічну нерівність із соціальною стратифікацією, зокрема такі, як доступ до освіти, сегментація ринку праці та диспропорції в здоров'ї, проте вони недостатньо досліджені інструментами кількісного моделювання, покладаючись переважно на якісні зв'язки без економетричної валідизації. Як результат, існує ризик неповного обґрунтування ролі просторової сегрегації в підтримці розривів «місто-село». Більш детальний аналіз міг би посилити доказову базу;

- в роботі ефективно представлено статистичний аналіз розривів доходів між східними-західними регіонами та міськими-сільськими верствами населення, проте дослідження не розглядає проблеми ендогенності в цих диспропорціях, таких як зворотна причинність від міграції до регіонального зростання. Ця методологічна прогалина може впливати на якість інтерпретації державних стратегій (наприклад, “Go West”). Метод інструментальних змінних, зокрема оцінка причинно-наслідкових зв'язків, могла б покращити якість цієї інтерпретації;

- здобувач напрацював дорожню карту стратегічних реформ для зменшення стратифікації в китайському суспільстві, що охоплює коротко-, середньо- та довгострокові пріоритети, які узгоджені з 14-ю п'ятирічкою тобто з розвитком науки і технологій для забезпечення «спільного процвітання» населення, проте вона недостатньо оцінює ризики кібербезпеки у забезпечення цільової допомоги вразливим групам. Зокрема, упущено потенційні цифрові розриви, що посилюють соціальну стратифікацію. Інтегрована оцінка цих ризиків збалансувала б запропоновану дорожню карту.

Окреслені зауваження вказують на деякі дискусійні аспекти кваліфікаційної роботи. Проте в цілому вони свідчать про актуальність, складність,

багатогранність та практичну значущість обраної теми і суттєво не впливають на якісні характеристики дисертації.

Загальний висновок і оцінка дисертації

Кваліфікаційна робота У Ці на тему «Економічна нерівність КНР як імператив формування соціальної стратифікації населення» є завершеним науковим дослідженням, результатом якого є формування науково-обґрунтованих пропозицій з розвитку теорії, методики та практичної реалізації економічної нерівності КНР як основного імперативу формування соціальної стратифікації населення.

За своїм змістом та фаховим спрямуванням кваліфікаційна робота відповідає спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» галузі знань 29 «Міжнародні відносини», а за якістю та рівнем теоретичних і практичних розробок – рівню дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

В цілому, дисертація У Ці на тему «Економічна нерівність КНР як імператив формування соціальної стратифікації населення» за змістом, рівнем наукової новизни, обґрунтованістю наукових положень та рекомендацій відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор – У Ці, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини».

Офіційний опонент:

**доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародних фінансів
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка**

Олена БУЛАТОВА

Підпис засвідчую
Вчений секретар НДЧ
КАРАУЛЬНА Н.В.
28.09.2025р.

